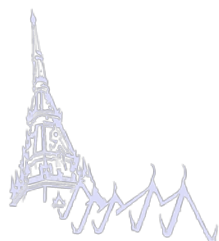

ภูมิปัญญาผ้าทอมือย้อมโคลนทะเล

Wisdom of Hand woven Sea mud dyed fabric

ศิตภัทร ศิริฉัตรเดชา

Sitaphat Sirichatdaycha

วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhasothorn Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: sitaphat.sir@mcu.ac.th

Received February 25, 2021; Revised March 15, 2021; Accepted May 20, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอพัฒนาการและกระบวนการทำผ้าทอมือย้อมโคลนทะเล ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มาจากการผสมผสานทุนทางสังคม อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล และทุนทางวัฒนธรรม อันได้แก่ ภูมิปัญญาในการย้อมสี โดยผู้เขียนได้ทำการศึกษาโดยการเก็บข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมและการลงพื้นที่จังหวัดระยอง เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและกระบวนการทำผ้าทอมือย้อมโคลนทะเล ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรม ที่สืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เนื่องจากการนำทรัพยากรธรรมชาติไปผสมผสานกับภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ส่งผลให้เกิดเป็นสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีการปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยและรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้

คำสำคัญ: ภูมิปัญญา; ผ้าทอมือ; โคลนทะเล

Abstract

This article aims to present the development and process of making the sea-mud dyed handwoven cloth, which is a cultural heritage from the combination of social capital: marine natural resources and cultural capital--wisdom of dyeing. The author conducted the study by collecting data from literature reviews and field trips in Rayong province. In order to collect information about the development and making process handwoven fabrics dyed with sea mud. This is regarded as a valuable knowledge of cultural heritage inherited from generation to generation since it is the combination of natural resources and wisdom which inherited from

ancestors. As a result, it becomes the environmentally friendly product and the adaptation to modernization as well as the suitability for social change.

Keywords: Wisdom; Handwoven Cloth; Sea Mud

บทนำ

ทะเลเป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่งทั้งหลาย เป็นผู้ปรับสมดุลทางธรรมชาติ หากเราไม่ช่วยกันดูแลรักษาทะเลแล้ว ทะเลที่สวยงามและมีประโยชน์มากมายมหาศาลจะแปรเปลี่ยนเป็นทะเลแห่งความแปรปรวนและโหดร้าย ดังนั้นเราจึงควรช่วยกันดูแลรักษาให้ทะเลคงอยู่ต่อไป

จังหวัดระยองเป็นจังหวัดที่มีชายฝั่งติดกับทะเลอ่าวไทยซึ่งถือว่าเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ชาวระยองมีภาษาเป็นของตนเองที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน และสืบเนื่องจากการที่มีชายฝั่งดินโคลนทะเลส่งผลให้มีการค้นพบประโยชน์จากโคลนทะเล แล้วนำมารวมเข้ากับทุนทางวัฒนธรรมอย่างเครื่องนุ่มห่ม ซึ่งก่อให้เกิดผ้าทอมือย้อมโคลนทะเล ต้องยอมรับว่าประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน หลายศตวรรษมีการสร้างสรรค์ทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญา ซึ่งภูมิปัญญาเป็นพลังที่มีอำนาจที่ต้องการต่อสู้กับเศรษฐกิจทุนนิยม (เสรี พงษ์พิศ, 2536) และเป็นสินค้าที่ได้สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาในครัวเรือน ซึ่งมีความน่าสนใจเพราะเป็นการผสมผสานความเป็นท้องถิ่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ของจังหวัดที่ติดชายฝั่งทะเล ด้วยการเลือกใช้โคลนทะเล ซึ่งโคลนทะเลจึงกลายเป็นสินทรัพย์จากท้องทะเล ลีลาผ้าเป็นแบรนด์ท้องถิ่นในเขตเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC) ที่สร้างสรรค์ผ้าฝ้ายหมักโคลนด้วยสัณฐานชาติ ซึ่งลีลาผ้าได้เลือกนำโคลนทะเลที่ได้มาจากปากคลองบ้านพล ซึ่งเป็นโคลนบริสุทธิ์ สีเทาเนียน เนื้อละเอียด ไม่มีเม็ดดินหรือทรายปะปน ไม่มีกลิ่น และมีคุณสมบัติช่วยดูแลและฟื้นฟูผิวพรรณตามธรรมชาติ มาเป็นวัตถุดิบตั้งต้นในการหมักผ้าฝ้ายและผ้าไหมที่ทอจากเส้นใยไหมที่ชาวบ้านเลี้ยง จากนั้นจึงนำมาหมักด้วยโคลนทะเลที่มีความพิเศษ อันเป็นกรรมวิธีที่มีมาแต่โบราณ เพื่อรักษาเนื้อผ้า โดยเนื้อผ้าที่ผ่านการหมักโคลนจะมีคุณลักษณะพิเศษคือจะทั้งตัวไม่หดหรือยุ่ยเมื่อนำมาซัก นอกจากนี้ผ้าที่ผ่านการหมักด้วยโคลนจะได้สีสันทึบที่แปลกตา เมื่อนำไปย้อมสีก็จะได้ผ้าที่มีสีสดมากขึ้นเพราะโคลนช่วยจับสีทำให้สีเข้มขึ้นและติดทนนาน พร้อมให้นำไปตัดเย็บ และผสมผสานกับเทคนิคการทออื่น ๆ โดยสามารถออกแบบตัดเย็บด้วยดีไซน์ที่โดดเด่นของตัวผ้า ผสมผสานกับแฟชั่นสมัยใหม่ให้แปลกตาไม่ซ้ำใครในรูปแบบตามสมัยนิยม ทั้งยังสวมใส่สบาย ดูแลง่าย และสะท้อนตัวตนของผู้สวมใส่ได้เป็นอย่างดี (สิงหา พวงอ้อ, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) ที่มีการผสมผสานองค์ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ โดยต้องการเพิ่มขีดความสามารถให้ประเทศในเวทีโลก จากแนวโน้มการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในยุคปัจจุบัน (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2562) ส่งผลให้สินค้าที่มาจากธรรมชาติได้รับการนิยมมากขึ้น

ดังนั้นเราควรส่งเสริมสินค้าที่มาจากธรรมชาติ เพื่อเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในสมัยพุทธกาลใช้หลักธรรมคำสอนมุ่งให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยกล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นรากเหง้าของสังคมเป็นมรดกตกทอดและพัฒนาคุณค่าที่มี (ธนากร สังเขป, 2556) ซึ่งคำว่า รากเหง้า หมายถึง ภูมิปัญญา วัฒนธรรม (ธนากร สังเขป 2556) ซึ่งหากพัฒนาจากรากเหง้าให้สอดคล้องกับบริบทโลกที่กำลังเปลี่ยนไป จะช่วยส่งเสริมให้ภูมิปัญญาผ้าทอมือย้อมโคลนทะเลที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีประสิทธิภาพ รวมไปถึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป

ประวัติของการทอผ้าและการย้อมผ้า

ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างมาจากความรู้ ความคิด ความเชื่อ และสามารถสืบทอดประยุกต์จากประสบการณ์ (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2541) ที่สะสมสู่ลูกหลาน การทอผ้าเป็นศิลปะที่มีกรรมวิธีและเทคนิคต่าง ๆ ที่หลากหลายซึ่งเป็นความสามารถของบุคคลตั้งแต่กระบวนการการปลูกฝ้ายไปจนถึงการทำเส้นฝ้ายและการทอผ้า รวมไปถึงการย้อมสี

ในปี 2560 กนกกาญจน์ วิชาติศิลป์ ได้กล่าวถึงการย้อมสีผ้านั้น มนุษย์เริ่มการย้อมสีผ้าจากธรรมชาติมายาวนานถึง 6,000 ปีมาแล้ว ซึ่งการย้อมผ้ามีการเลือกใช้สีอยู่ 2 ชนิด อันได้แก่ สีที่ได้จากธรรมชาติตามแบบภูมิปัญญาโบราณ ซึ่งได้จากพืช สัตว์ และแร่ธาตุต่าง ๆ สามารถนำมาย้อมร้อนและย้อมเย็น และสีที่ได้จากวิธีการสังเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเวลาผ่านไปสีจะซีดลง แต่สีธรรมชาตินั้น ยังคงสภาพเดิม และในบางชนิดเมื่อระยะเวลาผ่านไปกลับลักษณะสีเข้มขึ้น สีที่ได้จากธรรมชาติของไทยส่วนมากมาจากต้นไม้ เปลือก แก่น ราก ดอก ใบและผล ซึ่งปัจจุบันมีการตื่นตัวเกี่ยวกับอันตราย จากการใช้สีสังเคราะห์ ทำให้หันมาสนใจการใช้สีธรรมชาติ โดยถือเป็นการช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การย้อมสีธรรมชาติ เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่เกือบจะสูญหายไป พร้อมกับการพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอซึ่งใช้สารเคมีในการย้อม แต่ในประเทศไทยยังมีผู้สืบสานและพัฒนาองค์ความรู้ในการย้อมสีธรรมชาติให้เป็นที่ยอมรับของสังคมกันอย่างแพร่หลายทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและสถาบันการศึกษา

ในปี 2551 ปาเจรา พัฒนถาบุตร ได้กล่าวถึงการย้อมสีสิ่งทอ และการสร้างลวดลายด้วยวิธีการย้อม ผู้ผลิตส่วนใหญ่นิยมย้อมด้วยสีสังเคราะห์เนื่องจากย้อมง่าย สีสันสดใส ลวดลายชัดเจน มีคุณสมบัติคงทนต่อสารเคมี และสภาวะ ต่าง ๆ ได้ค่อนข้างดีแต่ก็มักก่อให้เกิดมลภาวะที่มีผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งการย้อมสีธรรมชาติเป็นการลดการใช้สารเคมี ที่ทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกายในระบบทางเดินหายใจ โรคหอบหืด โรคผิวหนังที่เกิดจากการสะสมของสารเคมีจากการย้อมผ้า และจากข้อมูลที่มีการบันทึกไว้จำนวนผู้ป่วยจากการได้รับสารอันตรายจากภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรม เพิ่มขึ้นมาจาก 1,868 คน ในปี พ.ศ. 2551 คน และ 1,926 คนในปีพ.ศ. 2552 (สำนักงานนโยบายและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2554) การใช้สีย้อมจากวัสดุธรรมชาติเป็นวิธีที่ปลอดภัยและยังเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนอีกด้วย การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติเป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ปัจจุบันต้องยอมรับว่ากระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการมุ่งเน้นให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาของโลก ทำให้การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติได้รับความสนใจ และมีการส่งเสริมให้เกิดการฟื้นฟูภูมิปัญญาการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ ที่ไม่เป็นพิษและไม่

ก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม เฉดสีที่ได้จากวัสดุธรรมชาติเหล่านี้ มีความสวยงามเฉพาะตัว แตกต่างจากสีที่จัดจ้านของสีย้อมเคมีหรือสีสังเคราะห์ โดยในภาคเหนือ จะนิยมย้อมสี ธรรมชาติกับฝ้ายทอมือ ภาคอีสานจะมีการย้อมทั้งผ้าไหมและผ้าฝ้ายเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นเครื่องนุ่งห่ม เช่น ผ้าซิ่น และเพื่อตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า (วรรณ ดอนชัย, 2548)

สำหรับการย้อมผ้าโคลนทะเล ซึ่งเป็นสีที่ได้จากการย้อมจะมีสีสันทที่แปลกตา เมื่อนำไปย้อมสีก็จะได้อาที่มีสีสดมากขึ้นเพราะโคลนช่วยจับสีทำให้สีเข้มขึ้นและติดทนนาน พร้อมให้นำไปตัดเย็บ และผสมผสานกับเทคนิคการทออื่น ๆ โดยสามารถออกแบบตัดเย็บด้วยดีไซน์ที่โดดเด่นของตัวผ้า ผสมผสานกับแฟชั่นสมัยใหม่ให้แปลกตาไม่ซ้ำใครในรูปแบบตามสมัยนิยม สร้างความสวยงาม ให้แก่ผลงาน ทำให้ผลิตภัณฑ์เกิดกระแสความนิยม เพิ่มยอดการจำหน่าย ส่งผลให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น สร้างให้เป็นชุมชนที่มุ่งเน้นการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม แบบดูแลซึ่งกันและกันของคนกับทะเล

ความเป็นมาของผ้าทอมือย้อมโคลนทะเล

จากการเติบโตมากับคุณแม่ที่มีความสามารถในด้านการตัดเย็บรวมไปถึงการย้อมผ้าที่ถ่ายทอดมาจากคุณยาย ทำให้คุณสิงหา พวงอ้อได้นำวิธีการย้อมผ้าแบบดั้งเดิมมาพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้รับการสืบทอดจากคุณแม่ สร้างสรรค์เป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาสินค้าที่ตนเองคุ้นเคยให้เป็นสินค้าที่แปลกใหม่สามารถสร้างมูลค่าและยังสามารถช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมจากการลดการใช้สารเคมีที่นิยมกันมากในปัจจุบัน จนกระทั่งพัฒนาเป็นผ้าทอมือย้อมโคลนทะเลซึ่งใช้สีจากธรรมชาติที่มาจากโคลน ซึ่งโคลนทะเลบริเวณชายหาดพลานันเป็นทุนทางสังคมที่มีคุณค่าจากการที่น้ำจืดพัดพาแร่ธาตุต่าง ๆ และสารอินทรีย์มากมายไหลปะปนลงมาถึงดินโคลน ส่งผลให้ดินโคลนบริเวณนี้มีคุณสมบัติเหมาะสมในการทำผ้าทอมือย้อมโคลนทะเล และเนื่องจากโคลนมีคุณสมบัติช่วยระบายความร้อน ส่งผลให้ผ้าทอมือเนื้อนิ่มเป็นพิเศษ จากความอ่อนนุ่มที่ซึมเข้าสู่ผืนผ้า หากกล่าวถึงคุณสมบัติของโคลนจะพบได้ว่าสามารถคืนความชุ่มชื้นให้แก่ผิว โดยพบว่าในโรงพยาบาลและศูนย์ธรรมชาติบำบัดต่าง ๆ ทั่วโลก ได้นำโคลนไปใช้รักษาโรคผิวหนัง และยังถูกใช้เป็นส่วนผสมหลักในผลิตภัณฑ์ความงามต่าง ๆ ด้วยคุณสมบัติพิเศษที่เป็นตัวดูดซับชั้นยอด จึงเหมาะอย่างยิ่งสำหรับที่จะใช้ในการดูดซับสารพิษจากมลภาวะที่ต้องเผชิญในแต่ละวัน นอกจากนี้โคลนยังอุดมไปด้วยแร่ธาตุสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ ซิลิกาที่ช่วยให้ผิวชุ่มชื้น สังกะสีมีสรรพคุณในการบำบัด แมกนีเซียมช่วยต้านอาการแพ้ และรักษาอาการอักเสบของผิวหนัง กระตุ้นการไหลเวียนโลหิต ตลอดจนช่วยเปิดรูขุมขนให้ผิวดูดซึมสารอาหารที่มีประโยชน์ได้ดียิ่งขึ้น และจากความเค็มอ่อน ๆ ที่ส่งผลให้สีของผ้าคงทนมากขึ้น จากคุณสมบัติที่กล่าวมานั้น ทำให้คุณสิงหาได้นำผ้าทอมือย้อมโคลนทะเลมาตัดเย็บเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งออกแบบโดยช่างผู้เชี่ยวชาญ เพื่อผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปสำหรับคนทุกเพศทุกวัย ที่มีอัตลักษณ์ที่แตกต่าง น่าจดจำ โดยนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นคือโคลนทะเลสีเทาคล้ายสีนิล และอาจเปรียบเหมือนสีเกร็ดของม้านิลมังกรในวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณี ซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้านที่โด่งดังจากผลงานของสุนทรภู่ ทำให้สามารถต่อยอดเป็นทุนทางวัฒนธรรมจากภูมิปัญญาการย้อมสีธรรมชาติ โดยการใช้สร้างลวดลายจากใบไม้ในท้องถิ่น อันได้แก่ ใบहुกวาง ใบสักทอง เป็นต้น

ภาพที่ 1.1 ภาพผ้าทอมือย้อมโคลนทะเล

กระบวนการทำผ้าทอมือย้อมโคลนทะเลและการทำลวดลาย

กระบวนการทำผ้าทอมือย้อมโคลนทะเล

สำหรับกระบวนการในการทำผ้าทอมือย้อมโคลนทะเลนั้น เรามีการนำวัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติอันได้แก่ ใบไม้ชนิดต่าง ๆ และส่วนผสมที่สำคัญ คือ โคลนทะเล โดยขั้นตอนมีดังต่อไปนี้

ขั้นตอนแรก หาโคลนทะเลบริเวณปากน้ำตำบลพลลา ซึ่งจะมีต้นโกงกางและพืชพันธุ์หลากหลายชนิด จะเลือกใช้โคลนในช่วงเวลาที่น้ำลง ซึ่งโคลนที่สามารถนำมาใช้ในการหมักผ้าได้จะต้องเป็นโคลนที่ได้มาจากบริเวณใต้ต้นไม้ หรือใต้เงาไม้เนื่องจากเป็นโคลนที่ผ่านการทับถมจากใบไม้ ซึ่งผิวที่สองของโคลนจะมีความเข้มดำและเนื้อโคลนจะมีความละเอียด

ภาพที่ 1.2 การหาโคลนบริเวณปากน้ำ

ขั้นตอนที่สอง นำโคลนที่ได้มากรองให้เหลือแต่เนื้อโคลนที่มีความละเอียด

ภาพที่ 1.3 การกรองโคลนทะเล

ขั้นตอนที่สาม นำเส้นด้ายที่เตรียมไว้สำหรับทอเป็นผืนผ้า เช่น ฝ้าย ไหม หมักไว้อย่างน้อย 6-7 ชั่วโมงแล้วนำไปผึ่งให้แห้ง (ซึ่งขั้นตอนนี้สามารถหมักได้แม้ว่าจะเป็นผ้าที่ทอมาแล้วทั้งผืน)

ภาพที่ 1.4 การหมักเส้นด้าย

ขั้นตอนที่สี่ การย้อมร้อนเป็นเทคนิคเฉพาะ ด้วยการย้อมจากสีที่ได้จากธรรมชาติจากเปลือกไม้ ซึ่งใช้อัตราส่วนผสมแต่ละชนิดแตกต่างกันทำให้ผ้าที่ผ่านการย้อมนั้น ได้โทนสีที่มีอัตลักษณ์เฉพาะในขั้นตอนการย้อมร้อนต้องใช้ไฟและความร้อนที่คงที่กับผ้าที่ย้อม ซึ่งใช้ระยะเวลาประมาณ 20 ถึง 30 นาทีต่อการย้อม

ภาพที่ 1.5 การย้อมร้อนด้วยสีธรรมชาติ

ขั้นตอนสุดท้าย หลังจากการย้อมนำผ้าที่ผึ่งหมาด ๆ แล้วนำไปแช่น้ำโคลนอีกรอบหนึ่งแล้วนำไปซักตากให้แปรรูปต่อไป

ภาพที่ 1.6 การแช่น้ำโคลน

กระบวนการทำลวดลาย

สำหรับกระบวนการในการทำลวดลายบนผ้าทอมือย้อมโคลนทะเลนั้น เรามีการนำวัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติ อันได้แก่ ใบไม้ชนิดต่าง ๆ โดยขั้นตอนมีดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง นำผ้าทอมือ แช่น้ำโคลนทะเล 1-2 ชั่วโมง

ภาพที่ 1.7 การแช่น้ำโคลน

ขั้นตอนที่สอง เตรียมวัตถุดิบของใบไม้สด ที่ต้องการ ได้แก่ ใบหูกวาง ใบยูคาลิปตัส หรือ ใบไม้ที่พบในท้องถิ่น

ภาพที่ 1.8 การวางใบไม้สดเพื่อสร้างลวดลายบนผืนผ้า

ขั้นตอนที่สาม บิดผ้าให้หมาด ๆ นำใบไม้มาวางและม้วนทับ

ภาพที่ 1.9 การม้วนทับผืนผ้า

ขั้นตอนที่สี่ นำน้ำโคลนทะเล ที่พักตกตะกอนแล้ว มาต้มในไฟอ่อน ๆ

ภาพที่ 1.10 การต้มผืนผ้าที่ต้องการสร้างลวดลาย

ขั้นตอนสุดท้าย นำผ้าทอมือลงไปต้มไฟอ่อน ๆ ประมาณ 2-3 ชั่วโมง แล้วพักทิ้งไว้ ประมาณ 2-3 วัน จากนั้นแกะดูลวดลายที่ได้จากการสร้างลวดลาย

ภาพที่ 1.11 ลวดลายที่เกิดจากการหมักโคลน

การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือย้อมโคลนทะเล

ทางลีลาฝ้ายได้นำผ้าที่ผ่านการย้อมโคลนทะเล มาสร้างสรรค์ผลงาน จากช่างที่มีความเชี่ยวชาญรวมไปถึงกลุ่มแม่บ้านเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน และยังได้รับรางวัลที่การันตรีคุณภาพ อันได้แก่ ภาพผ้านิลพัก ลายตะวัน ซึ่งได้รับรางวัลรองชนะเลิศงาน OTOP จังหวัดระยอง

ภาพที่ 1.12 ภาพผ้านิลพัก ลายตะวัน

ในปัจจุบันจากผลกระทบของโควิดที่เกิดขึ้น ทางลีลาฝ้ายได้คิดค้น กลยุทธ์จากการตัดเสื้อผ้า มาเป็น การตัดหน้ากากอนามัย ซึ่งสอดคล้องกับภาวะโรคระบาดในปัจจุบัน ถือว่าเป็นการรับมือกับปัญหาที่เกิดจาก ภาวะโรคระบาดได้อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลงในสังคม

ภาพที่ 1.13 ภาพหน้ากากอนามัยที่เกิดจากผ้าทอมือย้อมโคลนทะเล

สรุป

ในปัจจุบันผ้าทอมือย้อมโคลนทะเลของแบรนด์ ลีลาฝ้าย ซึ่งได้คิดค้นการใช้โคลนทะเลอันมีสรรพคุณ มากมาย ที่มาจากปากคลองบ้านปลาซึ่งเป็นบริเวณที่อุดมสมบูรณ์ พบโคลนบริสุทธิ์ สีเทาเนียน เนื้อละเอียด ไม่มีเม็ดดินหรือทรายปะปน ไม่มีกลิ่น และมีคุณสมบัติช่วยดูแลและฟื้นฟูผิวพรรณตามธรรมชาติ มาเป็น วัตถุดิบตั้งต้นในการหมักผ้าฝ้ายและผ้าไหมที่ทอจากเส้นใยไหมที่ชาวบ้านเลี้ยง จากนั้นจึงนำมาหมักด้วยโคลน ทะเลที่มีความพิเศษ อันเป็นกรรมวิธีที่มีมาแต่โบราณ เพื่อรักษาเนื้อผ้า โดยเนื้อผ้าที่ผ่านการหมักโคลนจะมี คุณสมบัติพิเศษคือจะทิ้งตัว ไม่หดหรือยุ่ยเมื่อนำมาซัก นอกจากนี้ผ้าที่ผ่านการหมักด้วยโคลนจะมีสีสนที่ แปรกลตา เมื่อนำไปย้อมสีก็จะได้ผ้าที่มีสีสดมากขึ้นเพราะโคลนช่วยจับสีทำให้สีเข้มขึ้นและติดทนนาน พร้อมให้ นำไปตัดเย็บ และผสมผสานกับเทคนิคการทออื่น ๆ โดยสามารถออกแบบตัดเย็บด้วยดีไซน์ที่โดดเด่นของตัวผ้า ผสมผสานกับแฟชั่นสมัยใหม่ให้แปรกลตาไม่ซ้ำใครในรูปแบบตามสมัยนิยม ทั้งยังสวมใส่สบาย ดูแลง่าย และ สะท้อนตัวตนของผู้สวมใส่ได้เป็นอย่างดี แต่ก็ยังไม่เป็นที่นิยมอย่างกว้างขวาง อาจเป็นเพราะผู้บริโภคยังไม่ ทราบถึงคุณสมบัติที่หลากหลาย อันได้แก่ ในด้านความเชื่อที่เชื่อว่า เมื่อสวมใส่แล้วจะไม่มีโรคร้ายไข้เจ็บ รวมถึง สามารถดึงดูดทรัพย์ได้ เพราะในผ้าหมักโคลนทะเลมีเกลือผสมอยู่ด้วย ในความเชื่อเกี่ยวกับเกลือถือว่า เกลือ เป็นสิ่งที่ดึงดูดทรัพย์โชคลาภเข้าบ้านได้และยังปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายได้ ซึ่งผ้าทอมือย้อมโคลนทะเล หากได้รับการ ประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานราชการที่ส่งเสริมในด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรม จะส่งผลให้ผ้าทอมือย้อมโคลน ทะเลซึ่งเป็น “สินทรัพย์จากท้องทะเล” ที่มีคุณค่าและสามารถสร้างสรรค์สินค้าของไทยให้สามารถแข่งขันกับ ต่างประเทศ โดยแบรนด์ “ลีลาฝ้าย” อ.บ้านฉาง จ.ระยอง ในขณะที่สังคมกำลังเผชิญกับโรคระบาด ซึ่งลีลา ฝ้ายสามารถรับมือต่อสถานการณ์โรคระบาด โดยการสามารถปรับตัวและสร้างสรรค์สินค้าเพื่อตอบสนองความ ต้องการในสถานการณ์นั้น ๆ ได้อย่างดี ซึ่งถือว่าเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความคิดสร้างสรรค์ โดยนำภูมิปัญญาที่ได้รับ

การสืบทอดจากครอบครัวมาต่อยอดสร้างสรรค์อาชีพที่มีคุณค่า พัฒนาองค์ความรู้ รวมไปถึงพัฒนารูปแบบสินค้า และยังคงอัตลักษณ์ที่เกิดจากโคลนทะเล ซึ่งเป็นการรวมทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมที่มีในชุมชนอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาการเพิ่มศักยภาพทางวัฒนธรรมที่มีอยู่หลากหลายมาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีและองค์ความรู้สมัยใหม่ โดยการสร้างอัตลักษณ์ และความแตกต่างให้กับสินค้าผ่านการเล่าเรื่อง (Story Telling) สร้างความสนใจ สร้างความพึงพอใจอย่างยั่งยืนกับผู้บริโภค

เอกสารอ้างอิง

- กนกกาญจน์ วิชาศิลป์. (2560). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายย้อมครามเพื่อขยายตลาดไปยังลูกค้ากลุ่มใหม่: กรณีศึกษากลุ่ม ทอผ้าฝ้ายย้อมคราม อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร. วารสารแก่นเกษตร มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 45 (ฉบับพิเศษ 1).
- ธนากร สังเขป. (2556). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปาเจรา พัฒนถาบุตร. (2551). กระบวนการย้อมสีธรรมชาติ. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรรณ ดอนชัย. (2548). องค์ความรู้เรื่องสีย้อมธรรมชาติ. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สิงหา พวงอ้อ. (19 มีนาคม 2562). ผ้าฝ้ายหมักโคลนทะเล ร้านสีลาฝ้าย อ.บ้านฉาง จ. ระยองภูมิปัญญาแห่ง EEC. สืบค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2564, จาก <https://hr.tcdc.or.th/th/Articles/Detail//ผ้าฝ้ายหมักโคลนทะเล-ร้านสีลาฝ้าย>.
- เสรี พงษ์พิศ.(2536). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, มูลนิธิหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป.
- สำนักงานนโยบายและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานนโยบายและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2562. กรุงเทพฯ.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2541). แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, คณะครูศาสตร์, สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.